

BO'LG'USI MUSIQA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI PEDAGOGIK AMALIYOT VA REFLEKSIV FAOLIYAT ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

M. Raxmonova

Qo'qon davlat universiteti Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada bo'lg'usi musiqa o'qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirishda pedagogik amaliyot, mustaqil dars loyihalash, mikroo'qitish va refleksiv faoliyatning ahamiyati tahlil etilgan. Bo'lg'usi pedagogning nazariy bilimlarini amaliy faoliyatda qo'llash, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, musiqiy mashg'ulotlarni tashkil etish va o'z kasbiy faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, metodik kompetentlikni rivojlantirishning bosqichlari, pedagogik amaliyot samaradorligini oshirish yo'llari va refleksiv baholash mezonlari bayon qilingan.

Kalit so'zlar: musiqa o'qituvchisi, metodik kompetentlik, pedagogik amaliyot, refleksiya, kasbiy tayyorgarlik, dars loyihalash, individual yondashuv, metodik portfol io, pedagogik mahorat.

KIRISH

Oliy pedagogik ta'limning asosiy vazifalaridan biri nazariy bilimlarni puxta egallagan, amaliy pedagogik faoliyatni mustaqil tashkil eta oladigan va o'z kasbiy mahoratini muntazam takomillashtirib boradigan mutaxassislarni tayyorlashdan iborat. Bo'lg'usi musiqa o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligi ham musiqiy-nazariy bilimlar, ijrochilik mahorati va metodik kompetentlikning uyg'unligiga asoslanadi. Chunki musiqa o'qituvchisi o'z fanining mazmunini bilish bilan birga, uni o'quvchilarga qanday usullar orqali yetkazishni ham puxta egallashi lozim. Musiqa darsining samaradorligi o'qituvchining musiqiy materialni tanlashi, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, tinglash, kuylash, ritmik harakat va ijrochilik faoliyatlarini muvofiqlashtirishi bilan belgilanadi. Bunday vazifalarni bajarish uchun bo'lg'usi pedagogda metodik bilimlardan tashqari, amaliy tajriba, vaziyatni tahlil qilish va o'z faoliyatiga tanqidiy yondashish qobiliyati ham shakllangan bo'lishi zarur.

Metodik kompetentlik bo'lg'usi musiqa o'qituvchisining ta'lim jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etish, o'qitish metodlarini tanlash, musiqiy faoliyatlarni rejalashtirish, pedagogik muammolarni hal qilish va ta'lim natijalarini baholashga tayyorligini ifodalaydi. Mazkur kompetentlik o'qish jarayonida egallangan nazariy bilimlar bilan pedagogik amaliyot davomida orttirilgan tajribaning o'zaro birligi asosida rivojlanadi.

Pedagogik amaliyot bo‘lg‘usi musiqa o‘qituvchisining kasbiy shakllanishida muhim o‘rin tutadi. U talabaga oliy ta’lim muassasasida o‘zlashtirilgan metodik bilimlarni real ta’lim sharoitida sinab ko‘rish imkonini beradi. Amaliyot davomida talaba darslarni kuzatadi, o‘qituvchining ish uslublarini tahlil qiladi, dars ishlanmalari tuzadi, musiqiy materiallarni tanlaydi va mustaqil mashg‘ulotlar o‘tkazadi. Ushbu faoliyatlar talabaning pedagogik jarayon haqidagi tasavvurlarini aniqlashtiradi hamda kasbiy mas’uliyatini oshiradi. Pedagogik amaliyot samarali tashkil etilishi uchun uni oddiy kuzatuv va dars o‘tish jarayoni sifatida emas, balki maqsadli metodik rivojlanish tizimi sifatida yo‘lga qo‘yish zarur. Bunda amaliyot boshlanishidan oldin talabaning individual vazifalari belgilanadi. Masalan, bir talaba dars maqsadlarini aniq ifodalashni, ikkinchisi o‘quvchilarni musiqiy tinglash faoliyatiga jalb etishni, yana biri esa o‘quvchilar bilimini baholash usullarini takomillashtirishni asosiy maqsad qilib olishi mumkin. Metodik kompetentlikni rivojlantirishning birinchi bosqichi pedagogik kuzatuv va tahlil bilan bog‘liq. Talaba tajribali musiqa o‘qituvchisining darsini kuzatar ekan, darsning maqsadi, mazmuni, tuzilishi, foydalanilgan metodlar va o‘quvchilar faolligiga e’tibor qaratadi. Kuzatuv natijalarini maxsus jadval yoki kundalikda qayd etish maqsadga muvofiq. Bunda “Qaysi metod qo‘llanildi?”, “U qanday natijaga xizmat qildi?”, “O‘quvchilar topshiriqni qay darajada bajardi?” va “Darsni yana qanday takomillashtirish mumkin?” kabi savollar asosida tahlil olib boriladi.

Ikkinchi bosqich darsni loyihalash va metodik materiallar tayyorlashdan iborat. Talaba darsning maqsadi, kutilayotgan natijalari, o‘quv materiallari, metodlari va baholash vositalarini o‘zaro muvofiqlashtiradi. Masalan, umumta’lim maktabida milliy xalq qo‘shiqlarini o‘rgatish mavzusi tanlansa, talaba qo‘shiqning mazmuni, tarbiyaviy ahamiyati va musiqiy xususiyatlarini hisobga oladi. Shuningdek, qo‘shiqni tinglash, matn mazmunini tushuntirish, kuy va ritmni o‘rgatish hamda yakuniy ijroni baholash bosqichlarini rejalashtiradi.

Darsni loyihalashda faqat o‘qituvchining harakatlarini emas, balki o‘quvchilarning faoliyatini ham aniq belgilash muhimdir. O‘quvchilar tinglaydimi, kuylaydimi, ritmik mashqlarni bajaradimi, musiqiy asarni taqqoslaydimi yoki mustaqil xulosa chiqaradimi - ushbu faoliyatlar dars maqsadiga muvofiq rejalashtirilishi kerak. Shu tariqa bo‘lg‘usi pedagog ta’lim jarayonining barcha tarkibiy qismlarini bir butun tizim sifatida ko‘rishni o‘rganadi.

Uchinchi bosqich mikroo‘qitish va mustaqil dars o‘tish faoliyati bilan bog‘liq. Mikroo‘qitish jarayonida talaba qisqa dars fragmentini tayyorlaydi va uni kichik guruh yoki tengdoshlari oldida namoyish etadi. Masalan, musiqiy asarni tinglashga tayyorlash, ritmik usulni tushuntirish, qo‘shiqning bir bandini o‘rgatish yoki musiqiy ifoda vositalarini aniqlashga doir mashg‘ulot o‘tkazishi mumkin. Mashg‘ulot yakunida talaba o‘z faoliyatini tahlil qiladi, boshqa ishtirokchilardan fikr-mulohaza oladi va keyingi urinishda metodik yechimlarini takomillashtiradi. Mustaqil dars o‘tish jarayonida bo‘lg‘usi musiqa o‘qituvchisi turli pedagogik vaziyatlarga duch kelishi mumkin. Masalan, o‘quvchilarning musiqiy tayyorgarligi turlicha bo‘lishi, ayrim bolalarning kuylashga tortinishi, ritmik topshiriqlarda qiyinchilik yuzaga kelishi yoki dars uchun belgilangan vaqt yetishmasligi mumkin.

Bunday holatlarda pedagog tayyor rejaga mexanik tarzda amal qilish o‘rniga, vaziyatni tahlil qilishi va zarur metodik o‘zgarishlar kiritishi lozim. Ana shu qobiliyat metodik kompetentlikning muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Metodik kompetentlikni rivojlantirishda refleksiv faoliyat alohida ahamiyatga ega. Refleksiya pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, qabul qilgan qarorlarining natijalarini baholashi va kelgusidagi faoliyatini takomillashtirish yo‘llarini belgilashidir. Refleksiv yondashuv talabaning xatolarini anglashiga, muvaffaqiyatli metodlarni aniqlashiga va kasbiy rivojlanish uchun aniq maqsadlar belgilashiga yordam beradi. Refleksiv faoliyatni tashkil etishda darsdan keyingi tahlil, o‘z-o‘zini baholash varaqasi, audio-video yozuvlarni ko‘rib chiqish va metodik portfolio yuritish usullaridan foydalanish mumkin. Masalan, talaba darsdan so‘ng rejalashtirilgan maqsadlarga qay darajada erishilganini, qaysi topshiriqlar o‘quvchilar uchun samarali bo‘lganini va qaysi vazifalarda qiyinchiliklar kuzatilganini qayd etadi. Shuningdek, dars davomida vaqt taqsimoti, tushuntirish usuli, o‘quvchilar bilan muloqot va baholash jarayoni tahlil qilinadi. Refleksiv tahlilning samarali bo‘lishi uchun u umumiy fikrlar bilan cheklanmasligi kerak. “Darsim yaxshi o‘tdi” yoki “O‘quvchilar faol bo‘lmadi” kabi xulosalar o‘rniga, muayyan kuzatuvlarga asoslangan fikrlar shakllantirilishi lozim. Masalan, talaba musiqiy tinglash topshirig‘ida ko‘pchilik o‘quvchilar faol qatnashganini, biroq yakuniy savollarga javob berishda qiynalganini qayd etishi mumkin. Shundan kelib chiqib, keyingi mashg‘ulotda tinglashdan oldin aniq kuzatuv mezonlarini berish yoki savollarni bosqichma-bosqich murakkablashtirishni rejalashtiradi. Metodik portfolioni yuritish ham talabaning kasbiy rivojlanishini kuzatish uchun qulay vositadir. Portfolioga dars ishlanmalari, musiqiy topshiriqlar, kuzatuv kundaliklari, baholash mezonlari, o‘qituvchi tavsiyalari va refleksiv xulosalar kiritilishi mumkin. Vaqt o‘tishi bilan talaba dastlabki ishlari bilan keyingi natijalarini taqqoslab, metodik mahoratidagi o‘zgarishlarni aniqlaydi. Portfolio nafaqat baholash, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatni rejalashtirish vositasi sifatida ham ahamiyatga ega.

Bo‘lg‘usi musiqa o‘qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirishda individual yondashuvga amal qilish zarur. Talabalar musiqiy tayyorgarligi, ijrochilik mahorati, nutq madaniyati, pedagogik muloqot va mustaqil ishlash qobiliyati jihatidan farqlanadi. Shu sababli ularga bir xil vazifalarni bir xil murakkablikda berish har doim ham kutilgan natijani bermaydi. O‘qituvchi va amaliyot rahbari talabaning mavjud imkoniyatlarini hisobga olib, unga bosqichma-bosqich murakkablashib boradigan vazifalarni belgilashi maqsadga muvofiq. Metodik kompetentlikning rivojlanishini baholashda nazariy-metodik bilimlar, darsni loyihalash, o‘qitish metodlarini tanlash, pedagogik muloqot, o‘quvchilar faoliyatini tashkil etish va refleksiv tahlil kabi mezonlardan foydalanish mumkin. Baholash jarayonida faqat yakuniy dars natijasini emas, balki talabaning tayyorgarlik jarayoni, o‘zgarishlarga munosabati va tavsiyalarni amaliyotga tatbiq eta olishi ham hisobga olinishi lozim. Bu yondashuv kasbiy rivojlanishni uzluksiz jarayon sifatida tashkil etishga imkon beradi.

Shuningdek, oliy ta’lim muassasasi bilan amaliyot o‘tayotgan ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi hamkorlik metodik kompetentlikni rivojlantirishda muhim ahamiyat

kasb etadi. Oliy ta’lim o’qituvchisi nazariy-metodik yo’nalish beradi, maktab musiqa o’qituvchisi esa real dars sharoitida amaliy tavsiyalar bilan yordam beradi. Talabaning kuzatuv natijalari va dars ishlanmalari ikki tomonlama muhokama qilinsa, nazariy bilimlar bilan amaliy tajriba o’rtasidagi bog’liqlik mustahkamlanadi.

XULOSA

Bo’lg’usi musiqa o’qituvchilarining metodik kompetentligini rivojlantirishda pedagogik amaliyot va refleksiv faoliyat o’zaro bog’liq pedagogik vositalar hisoblanadi. Darslarni kuzatish va tahlil qilish, metodik materiallar tayyorlash, mikroo’qitish, mustaqil dars o’tish va o’z faoliyatini baholash orqali talabalar kasbiy vazifalarni bajarishga bosqichma-bosqich tayyorlanadilar.

Metodik kompetentlikni takomillashtirish uchun pedagogik amaliyotni aniq maqsadlar asosida tashkil etish, individual rivojlanish vazifalarini belgilash, metodik portfolio yuritish va muntazam fikr-mulohaza berish zarur. Bunday tizimli yondashuv bo’lg’usi musiqa o’qituvchilarining mustaqil metodik qaror qabul qilish, o’quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olish va o’z kasbiy faoliyatini doimiy takomillashtirish qobiliyatini rivojlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Asqarova, S. "XOR VA XORSHUNOSLIK FANI DARSLARIDA KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH." *Yevroosiyo Akademik tadqiqotlar jurnali* 2 (2022): 62-65.
2. Ibraeva, K. E. va S. M. Askarova. "CHOG'ULUVCHI IJROCHILIK TALABALARNING BADIY VA IJODIY FAOLIYATINING BIR TURI SIFATIDA." *Sharq san'ati va madaniyati* 4.2 (2023): 578-586.
3. Asqarova, S. M., and S. B. Kenjayeva. "MADANIYAT VA SAN'AT TA'LIM TASHKILOTLARIDA O'QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI." *Advances in Science and Education* 1.11 (2025): 60-63.
4. Asqarova, S., and M. Xayitboyeva. "UMUMTA'LIM MAKTABIDA XOR TO'GARAGI MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI." *Interpretation and researches* 1 (2023).
5. Asqarova, S. "MUSIQIY TA'LIMIDA ABU ALI IBN SINO MEROSIDAN FOYDALANISH." *Interpretation and researches* 1 (2023).
6. Muhammadjonovna, Askarova Sohibaxon va Kusherbayev Janbolat Asetovich. "Musika va qo'shiq san'ati orqali talabalarni axloqiy tarbiyalash." *XALQARO IJTIMOIIY FANLAR VA FANLARARO TADQIQOTLAR JURNALI ISSN: 2277-3630 Ta'sir omili: 8.036* 12.02 (2023): 12-16.
7. Qobilova, E., I. Xaydarova, and R. Gulnora. "O 'ZBEK XALQ AN'ANALARI-TARBIYA OMILI." *Scientific Approach to the Modern Education System* 3.26 (2024): 192-195.
8. QOBILOVA, E'ZOZXON. "Forming a sense of love for the profession by teaching labor songs to 4th class students in music culture lessons." *Journal of Positive School Psychology* 7.2 (2023).
9. Azizxonova, M. va E. Qobilovalar. "YOSHLARNI MUSIKY MADANIYATI VA MAINAVYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIKY TABIYANING AHAMIYATI." *Sharq san'ati va madaniyati* 3.1 (2022): 51-57.

10. Bakirovna, Qobilova, et al. "THE ROLE OF A MUSIC TEACHER IN THE PROCESS OF EDUCATING CHILDREN'S MORAL FEELINGS." *International Journal of Early Childhood Special Education* 14.6 (2022).
11. Qobilova, Ezoz, Oygul Sobirova va Faxriddin Najmiddinov. "Musiqiy madaniyat va ma'naviyatni shakllantirishda musiqa ta'limining ahamiyati." *Academicia: Xalqaro ko'p tarmoqli tadqiqot jurnali* 11.1 (2021): 698-703.
12. Bakirovna, Q. E. "Theoretical And Methodological Basis Of Overcoming Contradictions In Modern Musical And Educational Practice." *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching* 1.1 (2021): 117-120.
13. Djumaboyeva, M. "FORMING THE QUALITY OF CREATIVITY IN STUDENTS BY TEACHING THE LIFE AND WORK OF COMPOSER SULAYMON YUDAKOV." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036 12.02 (2023): 30-33.
14. Djumaboyeva, M. "Activities Specific To Music Lessons And Requirements For The Teacher In Using Them As A Means Of Education." *Journal of Positive School Psychology* (2023): 877-880.
15. Bakirovna, Qobilova, et al. "THE ROLE OF A MUSIC TEACHER IN THE PROCESS OF EDUCATING CHILDREN'S MORAL FEELINGS." *International Journal of Early Childhood Special Education* 14.6 (2022).
16. Djumaboyeva, M. "PEDAGOGICAL SKILLS OF MUSIC TEACHERS." *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research* 4 (2024): 150-154.
17. Rasulova, H. N. "Pedagogical opportunities of applying clil technology in music education." (2025).